

Vizija o budućim gradovima

Ove bilješke ne pretendiraju, da budu jedan globalan, definitivni sud o le Corbusier-u i njegovom ogromnom opusu. One su nastale kao plod studiranja tih snažnih i nescrpnih arhitektonskih osnova i koncepcija i kao refleksije čitaocu le Corbusier-ov članak »Vizija o budućim gradovima«.

Le Corbusier, taj najtalentiraniji i najborbeniji arhitekt današnjice, čiji je golemi opus efemeran protest na ovakovu izvitoperenu, degeneriranu i partikularnu stvarnost, poslije putovanja po U. S. A., napisao je jedan lapidaran članak (»La vision des villes futures«), u kojem je iznio svojim vizionarskim okom i svojom snažnom intuicijom perspektivu razvoja arhitekture.

Le Corbusier pokazuje jedini, teoretski i praktično u svojim diskusijama i traktatima o savremenoj arhitekturi, kao i u svojim najnovijim planovima i projektima, način kako da se grade gradovi u budućnosti.

U tim svojim teorijama i osnovama on polazi od »bitnih ugodnosti«: prostora, drveća, sunca, na koje ima svaka individua jednako pravo.

Dakle, bitno je u tom sociološki gledano, da on polazi od čovjeka, naravno integralnog, kao centralne figure budućnosti. Dolazeći takvim premisama u svom radu, shvatljivo je njegovo dolaženje do ispravnog postavljanja relacije: čovjek — stan — grad, ali i do izvjesne divergencije s današnjim koncepcijama arhitekture. Ovdje se ne radi o jednoj diametralnoj oprečnosti s današnjim načinom gradnje, ali ni s prošlim. Ovdje se radi jedino o rehabilitaciji biti arhitekture, o vraćanju i oplodjenju njezinog već davno izgubljenog smisla.

Radi se, kako smo već rekli, a sada naglašavamo, o arhitekturi, koja je radi čovjeka i za čovjeka.

Da ova danas oficijelno priznata »savremena arhitektura« nije radi čovjeka, to jest da ne služi njemu u njegovom putu ka integralnosti, to ćemo kasnije pokazati na jednom jedinstvenom primjeru, iako je kod nas o tome dosta pisano.

U spomenutom članku »La vision des villes futures«, koji je kod nas preveden u »Književnom savremeniku« br. 4/1936. god., le Corbusier je dao jednu malu skicu o budućim gradovima, koja je grandiozna u svojoj sadržajnosti.

»Sve su kuće podignute na stupovima, ulica nema, odnosno, ako želite, ulica je svuda. Automobilski se promet odvija na posebnim autocestama, koje su uzdignute iznad nivoa ulice. Prometne su nesreće na taj način isključene.

Automobili mogu voziti kao za utrku. Buka, ta strahovita nevolja, koja se uzaludno danas pobija, otpast će iz gradskog života.

Kako visoko kuće treba graditi! To bi bilo ovisno o intenzitetu stanovništva, koji se želi dati gradu. Najmanje 50, a najviše 200 metara u jednom bloku moralo bi biti mjesta za 2500 do 3000 ljudi. On bi imao svoje vlastite trgovine, svoje škole, svoje dječje vrtove, restorane i t. d. Sve to na donjim dijelovima kuće. Svrha bi ovog uređaja bila, da se i najskromnijem stanovniku kuće omogući komfort, kakovim danas raspolažu luksuzni parobrodi. Veliki zeleni meduprostori odjeljivali bi jedan ovakav građevni blok od drugog. Samo 12% gradske površine smjelo bi se izgraditi, a 88% bi obuhvatalo parkovi, jezera, plivački bazeni, sportska i razna druga igrališta. Odmah će se vidjeti koliko je skromno ovo rasipanje od 88% prostora. Danas na jednoj određenoj površini živi 300 ljudi. Ima gradova, u kojima živi recimo 600, ali se ti smatraju katastrofalno prenapučenima. Moderni arhitekti mogli bi ovaj broj iz higijenskih razloga smanjiti na 150. Ali to dovodi do ludosti, da su ljudima potrebni sati, da stignu s jednog kraja grada do drugog.

U ovoj maloj skici vidi se snaga i širina le Corbusier-ovih arhitektonskih koncepcija, za koje mnogi quasi-stručnjaci često naglašavaju da su »nerealne«. Međutim to naglašavanje de facto znači sprečavanje realiziranja tih i te kako realnih koncepcija i projekata.

Osporavati jednoj koncepciji »realnost«, t. j. mogućnost njene konkretizacije kao što je to evidentno u slučaju le Corbusier-ovih urbanističkih projekata, bez ijednog zrelog, ozbiljnog, stručnog prigovora (jer do danas nije napisan ni jedan dokumentiran redak o neizvedivosti ovih projekata) znači u najboljem slučaju neegzaktno odbijanje. I to neegzaktno, apriorno, aksiomatičko, senilno, quasi-naučno, prikriveno, tendenciozno odbijanje bi bilo nevažno, jer konačno »psi laju, a karavane prolaze«, da nije sve to refleks ove pasje-društvene mehanike, koja već dugo iz dana u dan poprima sve suludije konture i kojoj je radi njene egzistencije potrebno sve što je novo, vidovito, talentirano, zrelo, još u embrionalnom stanju, u najslabijem, ali i najgrandioznijem momentu, momentu stvaranja zaustaviti, zagušiti. A za to zaustavljanje postoji enormna količina sredstava.

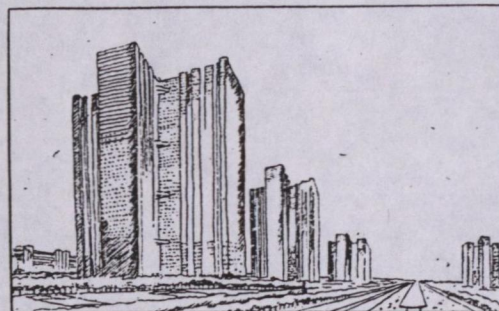
I ta sredstva variraju od najdrastičnijih do perversno-rafiniranih, koji se često kamufliraju pod oznakom »nauka«, »objektivnosti« ili »realno stanovište«.

Biti vidovit, preći granice stvaralaštva jedne epohe, izaći kroz »velika vrata«, dovoljno je za osudu jedne učmale, nekreativne epohe, koja je u duhovnoj agoniji, kao na primjer ova naša.

»Društvo sebi arogira prava, koja mu ne pripadaju, u drugu ruku, ono zamišlja, da prezire radove, do kojih po svojem intelektualnom kapacitetu ne može dosegnuti«.

(Tin Ujević)

Da današnje društvo nije prihvatilo u cjelini osnove i ideje le Corbusier-a, nije samo pitanje njegovog, t. j. društvenog intelektualnog kapa-

citeta i nije se samo na tom planu rodio konflikt između vehementnih invencija le Corbusier-a i današnjeg društva (koje ga odbija), nego na čisto utilitarnom — ekonomskom, ali i ideološkom planu. Jer su ove ideje u očitoj divergenciji s osnovnim postulatima današnje društvene ideologije. Ali činjenica, da se je današnje društvo pobrinulo, da ipak akceptira osnove le Corbusier-a naravno u vidovima, koji su za to društvo adekvatni, ne razjašnjava, ne rješava ovaj konflikt, a najmanje paralizira snagu ovih koncepcija, jer je razlika prihvatiti jednu ideju ili koncepciju: partikularno ili integralno. Jedan eklatantan primjer tog partikularnog akceptiranja i apliciranja le Corbusier-ovih osnova i uopće savremene arhitekture (na čemu mi naročito insistiramo i ukazujemo, jer se radi toga mnogi reakcionarni arhitekti krivo smatraju naprednima) je način, kako se danas grade radione i tvornice.

U početku se to shvatilo kao produkt ljudskih osjećanja tvorničara (i njihovom željom za progresom), da olakšaju rad masama u tim tvornicama. Danas je dokazano, da je to prihvaćanje savremenog gradnje od tvorničara jedino u merkantilne svrhe, radi profita, ali i radi psihološkog djelovanja na mase, koje rade u tim tvornicama. Jer jedan čovjek, koji radi u dobro osvijetljenoj, zračnoj, ventiliranoj ili grijanoj tvornici ili radionici, isto toliko radnih sati, kao i onaj u lošoj, hladnoj i neventiliranoj, mora doći do mišljenja, da je to za njega, da njemu olakša život. To apliciranje savremenih arhitektonskih koncepcija, da se rafinirano, psihološki, postigne maksimalno iskorištenje radne snage (jer onaj, koji radi u boljoj radionici, može više raditi, t. j. dati više koristi radi bolje koncentracije i unutrašnjeg mira) — je jedan od paradoksa, u koji je zapala savremena arhitektura. Međutim taj je paradoks bio nužan, da se prošire horizonti, da se iskristaliziraju pojmovi i shvaćanja, i on nije dokaz depasiranosti i neefikasnosti savremene arhitekture, jer je ona uočila taj paradoks razvijajući se neprestano svojim dijalektičkim tokom.

Zar nisu ove le Corbusier-ove vizije o budućem gradu razvoj arhitektonske misli, arhitekture uopće? Zar ove vizije ne znače prevazilaženje današnjih arhitektonskih koncepcija, koje je on sam postavio, a po kojima je bio centralni problem arhitekture kuća — stan — radiona! Njihovo preobražavanje i uljepšavanje. Da je to istina, najbolji je dokaz praktična strana le Corbusier-ovog opusa — njegove realizacije. Sve ono, što nije u sebi nosilo zrelu klicu novih vremena, sve ono što je bilo za ovu degeneriranu, izvitoperenu i partikularnu stvarnost, primljeno je s oduševljenjem.

Ali ona strana golemog opusa, koja je prevazišla tu stvarnost i radi koje le Corbusier-a možemo staviti u red vidovitih ljudi, ostala je u maglama, u vizijama, koje će ako ne danas, a ono sutra poprimiti svoje konkretne konture, to nam je jasno, jer činjenice dokazuju, da ta vremena dolaze.

Šg.

Tri izložbe

Dosta je ženskih aktova i sprijeda i straga, dosta je mrtvih priroda dosta je larpurlartizma! U tom smislu izjasnio se Milo Butozan u svom velikom manifestu kojim ruši u prah i pepeo sve dosada postignute rezultate na liniji larpurlartizma.

Zaista, taj »slikar-filozof« ili »filozof-slikar« nije daleko od istine. »Takvog larpurlartizma kakvog na već 15 godina fabricira, sa manje ili više jasnim obilježjem neukusa, šarlatanstva i neozbiljnosti, sa takvim aktovima sprijeda i straga i sa takvim prirodama koje su u